

PKN

Stichting voor onderzoek
historische tabakspijpen

Tijdschrift voor de verzamelaar en onderzoeker

Jaargang 38, nummer 148, januari 2016

*Jean Nicot pijpen van de
firma Gambier. Pag. 12*

*Zwarte Gouwenaaars op
pag. 6*

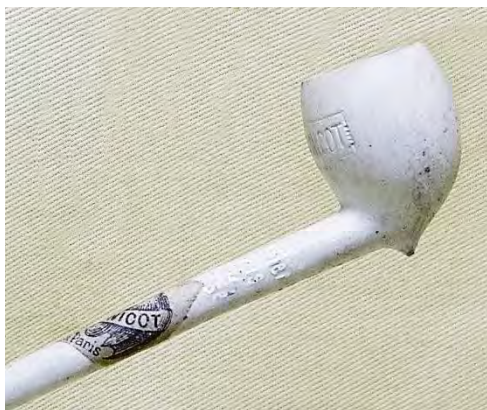

*Verslag van de PKN-dag
in Otterlo op pag. 4*

Jean Nicot pijpen van de firma Gambier

Arthur van Esveld (arthurvanesveld@tabakspijp.nl)

In de catalogus van 1894 nam Gambier een aantal pijpen op van het 'Jean Nicot' type (Afb. 1). Dit type pijp was populair onder rokers en werd door meerdere pijpenfabrieken gemaakt. Zo zijn er voorbeelden bekend uit het Westerwald, van de firma Wilhelm Klauer und Söhne en Theo Lamp & Co uit Höhr, maar ook in de Belgische Maasstreek maakten pijpenfabrieken de Jean Nicot pijpen, zoals Felix Wingender uit Chokier.

Afb. 1. Jean Nicot pijp. Gambier Givet

De populariteit van deze pijpen zal vooral te maken hebben gehad met de naamgeving. Jean Nicot stond bekend als de man die, in de tweede helft van de zestiende eeuw, de tabak introduceerde in Frankrijk. Jean Nicot (Nîmes, 1530 - Parijs, 4 mei 1600) was ambassadeur van Frankrijk in Portugal. Hij stuurde in 1560 het in Amerika ontdekte geneeskrachtige wondermiddel tabak naar koningin Catharina de Medici, om haar van haar hoofdpijn af te helpen. Naar Jean Nicot is de tabaksplant *Nicotiana* en later de stof nicotine vernoemd.

Afb. 2. Jean Nicot tabaksetiket

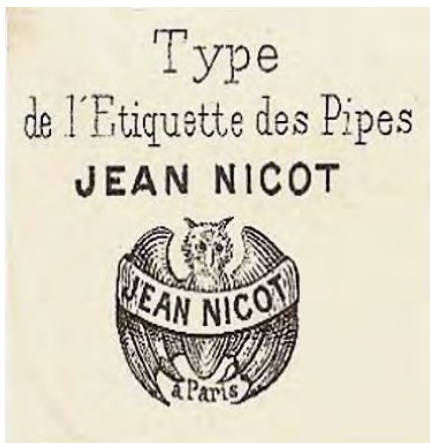
Er zijn vele voorbeelden bekend waaruit blijkt de naam van deze diplomaat populair was bij rokers. Zo zijn er sigarenbandjes en etiketten op tabaksverpakkingen met zijn beeltenis (Afb. 2).

De Jean Nicot pijpen die door de verschillende bedrijven gemaakt zijn, hebben over het algemeen een licht naar voren hellende of horizontaal geplaatste bolle kop met een stompe spoor als hiel. Het zijn in alle gevallen steelpijpen met een rechte steel en een afgeplat mondstuk met knoop.

Afb. 3. Bombée model. Gambier, Givet

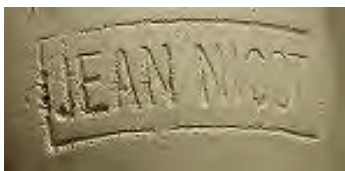
Zoals gezegd zagen we de Jean Nicot pijpen bij Gambier voor het eerst in de catalogus van 1894. Vergelijkbare modellen waren al langer in het assortiment. Dit waren de zogenaamde Néogène Bombée modellen (o.a. vormnummers 1, 2 en 3). Deze Bombée modellen werden voor het eerst in de catalogus van 1879 afgebeeld. Deze pijpen hebben op de ketel aan de rokerszijde een stempel met 'GAMBIER' (Afb. 3) in een gestippeld kader.

Afb. 4. Afbeelding uit de catalogus van 1894. Gambier, Givet

Afb. 5. Jean Nicot etiket met uil op de steel. Gambier, Givet

Gambier introduceerde rond 1890 de Jean Nicot pijpen met een bijzonder etiket op de steel, waarop een uil te zien is met een band waarop Jean Nicot staat en tussen de vleugels 'à Paris'. Op de ketel van deze pijpen staat aan de rokerszijde Jean Nicot gestempeld in een kader (Afb. 4-6).

Afb. 6. Stempel op ketel van een Jean Nicot pijp. Gambier, Givet.

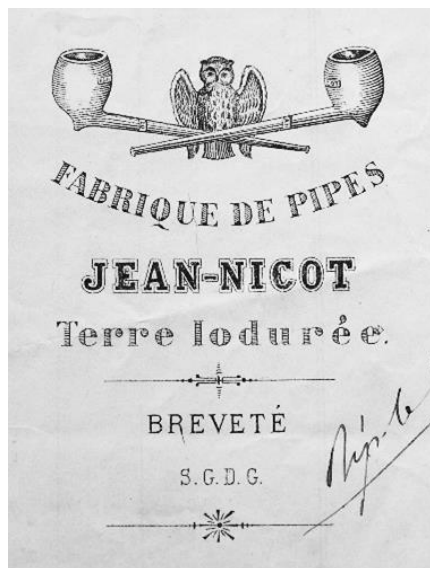
De serie bestaat uit drie formaten, dit zijn de nummers 5 (Afb. 7), 5bis en 5ter. Daarnaast bestaat er een lange uitvoering van de Jean Nicot pijpen (nummer 1569).

Afb. 7. Afbeelding uit de catalogus van 1894. Gambier, Givet

Het is opvallend dat de Jean Nicot pijpen van de verschillende fabrikanten die ze op de markt brachten allemaal min of meer hetzelfde model hadden. Toch was het niet Gambier die dit model geïntroduceerd heeft. Dat was de relatief onbekende pijpenfabriek Roch & Co in Wadelincourt, ongeveer 75 km van Givet waar Gambier gevestigd was. Roch kreeg in de jaren zestig van de negentiende eeuw, voor de Jean Nicot pijpen met speciaal etiket, een zogenaamd 'brevet d'invention'.

Hierdoor genoot de firma enige bescherming tegen het kopiëren door andere fabrieken. Gambier introduceerde eind jaren zeventig van de negentiende eeuw de Bombée modellen als een alternatief voor de Nicot modellen, zonder beticht te kunnen worden van merkvervalsing.

In mijn collectie bevindt zich een brief uit 1869 van Roch & Co, waarbij op het briefhoofd twee Jean Nicot pijpen staan afgebeeld (Afb. 8). De pijpen zijn bijna identiek aan de latere Gambier modellen en ook het uiltje wat Gambier op de etiketten gebruikte staat erbij afgebeeld.

Afb. 8. Briefhoofd uit 1869 van Roch & Co, Wadelincourt.

Er is tot op heden weinig bekend over de firma Roch & Co, maar het is wel zeker dat het bedrijf na 1890 niet meer bestond. Het is denkbeeldig dat Gambier, na de sluiting van Roch, in de jaren negentig van de negentiende eeuw het merk Jean Nicot heeft overgenomen, waarna de introductie van het model in de catalogus van 1894 volgde.

De Jean Nicot pijpen genoten een blijvende populariteit en bleven tot het laatst in productie.

Op de reclameaffiche uit 1918 wordt de groep Jean Nicot pijpen nog uitgebreid door de modellen nrs. 1, 2 en 3, die oorspronkelijk Bombée genoemd werden, ook Jean Nicot te noemen.

Literatuur en bronnen

- Wikipedia
- www.gambierpipes.com
- Catalogus 1894 Vve Hasslauer de Champeaux & Quentin successeurs.

Literatuursignalement

Onlangs is een nieuw boek over kleipijpen verschenen: 'Tabak, tabakspijpenmakers en hun producten in Rotterdam (1600-1675)', door JAN VAN OOSTVEEN. In dit boek wordt de zeventiende eeuwse tabakshandel en de geschiedenis van de tabakspijpenmakers in de havenstad beschreven.

Het boek verschenen als BOOR-notitie 19 (142 pag. en is rijk geïllustreerd). Het is te bestellen bij het BOOR (010-4898500 of boor@rotterdam.nl) voor € 19,95 (incl. verzendkosten). Voor meer informatie <http://www.rotterdam.nl/rotterdamsetabakspijpen>